

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Олександра МАРІНА на дисертацію Дмитра НАЧИНЯНОГО та тему: «Кримінальна відповідальність за порушення порядку проведення азартних ігор та лотерей в Україні», подану на здобуття ступеня доктора філософії (081 Право)

Актуальність теми дослідження. Варто погодитись з автором у тому, що у сучасному світі індустрія розваг, елементом якої є азартні ігри, є невід'ємною складовою цивілізації. Це складне соціальне явище, якому, з одного боку, як бізнес-галузі властива висока прибутковість. Зокрема, за даними Національного банку України станом на лютий 2023 року місячний обіг грального бізнесу в Україні становив 12-15 мільярдів гривень. З іншого боку азартним іграм притаманна певна суспільна шкідливість, адже вони спричиняють низку негативних наслідків економічного, соціального та психологічного характеру, зокрема, лудоманію (розлад поведінки, що полягає в патологічній пристрасті до азартних ігор). Така залежність може зруйнувати кар'єру, сімейні стосунки та призвести до емоційного й фізичного виснаження. Гравці втрачають контроль над своїми витратами. Сім'ї гравців страждають від нестабільності, фінансових труднощів та емоційного навантаження. Азартні ігри негативно впливають на робочу діяльність, знижуючи продуктивність та ефективність працівників, які витрачають час на гру або страждають від наслідків азартної залежності. Це, в свою чергу, може негативно впливати на економіку країни. Особи, які втрачають великі суми грошей через азартні ігри, нерідко стають злочинцями, щоб повернути втрачені кошти або продовжувати грати. В умовах воєнного стану ця проблематика набула ще більш гострої актуальності. Вперше проблематика ігрової залежності серед українських військових стала публічною наприкінці березня 2024 року. Одним із засобів подолання проблем, пов'язаних із азартними іграми є встановлення та реалізація кримінальної відповідальності за порушення порядку їх проведення у КК України. При цьому наявні в Україні дослідження проблеми відповідальності такі діяння не вичерпують всіх проблем правового регулювання відповідної сфери. Черговою у цьому ряді є спроба Ігоря ОНИШКЕВИЧА вирішити проблеми правової регламентації кримінальної

відповідальності за порушення порядку проведення азартних ігор та лотерей в Україні. Спроба в цілому вдала, що обґрунтовується наступними положеннями.

Обґрунтованість, достовірність та новизна представлених результатів дослідження. Рецензована дисертаційна робота є одним із перших комплексних досліджень кримінальної відповідальності за порушення порядку проведення азартних ігор та лотерей в Україні, що дало можливість авторові провести оцінку кримінально-правової охорони цієї сфери господарювання шляхом проведення аналізу не лише нормативних приписів та теоретичних доробок, але й за допомогою вивчення практики застосування положень кримінального законодавства в частині відповідальності за такі кримінальні правопорушення. Окреслене своєю чергою вирізняє роботу автора, яка є теоретичною спробою кримінально-правової оцінки сьогочасних історичних подій, в епіцентрі яких перебуває Українська держава.

Проведене автором комплексне дослідження питання кримінальної відповідальності за порушення порядку проведення азартних ігор та лотерей дало дисертантові можливість сформулювати ряд пропозицій щодо удосконалення положень чинного законодавства, а також практики його застосування.

До найбільш вагомих положень наукової новизни слід віднести те, що автором уперше: а) встановлено, що з-поміж усіх можливих порушень відповідного регуляторного законодавства низка порушень у сфері грального бізнесу перебувають під кримінально-правовою заборонаю, в той час як інші, не менш значні, порушення не визнаються кримінально-протиправними. Тому запропоновано запровадити кримінальну відповідальність за організацію та проведення азартних ігор з порушенням умов ліцензування (на рівні із відповідальністю за організацію або проведення азартних ігор без ліцензії на провадження відповідного виду діяльності) та одночасно звужити межі криміналізації такого роду діянь за допомогою ознаки, яка пов'язуватиме їх кримінальну протиправність із настанням певних суспільно-небезпечних наслідків; б) з огляду на суспільну небезпечність такого діяння, як незаконна організація чи функціонування закладів з метою надання доступу до азартних

ігор чи лотерей, які проводяться в мережі Інтернет, обґрунтовано доцільність надання йому самостійного значення шляхом виокремлення його у частині 2 статті 203-2 КК та надання цьому діянню ознак самостійної форми об'єктивної сторони, яка має формальний склад; в) аргументовано, що за своєю суттю та значенням усі вказані в ст. 365-3 КК України види мотиву насправді пояснюють мету вчинення діяння, а саме - отримання неправомірної вигоди, що в свою чергу наділяє таке діяння ознаками корупційного; відтак, за умови збереження ст. 365-3 КК України в системі чинного КК України, запропоновано внести відповідні зміни до переліку корупційних діянь, визначених у ст. 45 КК України, – доповнити її вказівкою на кримінальне правопорушення, закріплене ст. 365-3 КК України.

Положення дисертації, якими удосконалено наявні у науці кримінального права підходи та позиції набули подальшого розвитку а також наділені достатнім ступенем наукової новизни.

Структура роботи, відповідність мети роботи поставленим завданням, обсяг опрацьованих наукових та емпіричних джерел, намагання висвітлювати авторську позицію а також критично аналізувати положення практики дослідження кримінальної відповідальності за насильницьке зникнення, виступають підтвердженням достатнього рівня аргументованості та достовірності результатів дисертаційного дослідження.

Оцінка змісту дисертації, рівня виконання поставлених завдань та оволодіння методологією наукової діяльності.

Дисертаційна робота виконана на належному теоретичному та науковому рівні. План роботи складено логічно та послідовно, він достатньою мірою дає можливість проаналізувати об'єкт дослідження та розкрити предмет дослідження. Перший розділ дисертації присвячено з'ясуванню загальних засад дослідження проблем кримінальної відповідальності за порушення порядку проведення азартних ігор та лотерей в Україні шляхом виявлення стану дослідження цих проблем у вітчизняній правовій літературі та дослідження соціальної обумовленості кримінальної відповідальності за порушення порядку проведення азартних ігор та лотерей в Україні. Другий розділ роботи присвячено

юридичному аналізу складів кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням порядку проведення азартних ігор та лотерей. Під час характеристики об'єктивних ознак цих складів з'ясовано, що родовим об'єктом кримінального правопорушення, передбаченого ст. 203-2 КК України, є суспільні відносини у сфері господарської діяльності. Встановлено, що об'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 203-2 КК України, характеризується трьома альтернативними формами діяння. У всіх трьох формах вказане діяння є злочином з формальним складом. Запропоновано поставити караність за його вчинення у залежність від настання певних наслідків вчиненого діяння, а також уніфікувати у межах однієї норми відповідальності як за безліцензійну діяльність, так і за діяльність, здійснену з порушенням ліцензійних умов. В ході дослідження суб'єктивних ознак з'ясовано, що питання суб'єкта складів, передбачених ст. 203-2 та ст. 365-3 КК України практично позбавлене дискусійності, однак, окремі його аспекти потребують подальших наукових обґрунтувань. Третій розділ дослідження присвячено питанням кваліфікації та караності складів кримінальних правопорушень, пов'язаних з порушенням порядку проведення азартних ігор та лотерей. Запропоновано виключити із ч. 2 ст. 203-2 КК України вказівку про вчинення діяння групою осіб за попередньою змовою, а таку кваліфікуючу ознаку, як вчинення цього кримінального правопорушення організованою групою, передбачити у ч. 3 ст. 203-2 КК України.

Дисертація Дмитра НАЧИНЯНОГО є самостійним та оригінальним дослідженням, в результаті проведення якого сформульовано низку обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення чинного кримінального законодавства та практики його застосування. Методологія дослідження відповідає його предмету та завданням. Обрана сукупність методів наукового пошуку становить собою поєднання загальнонаукових та спеціальних методів та використана у поєднанні: герменевтичного, системного, документального аналізу, догматичного, формальної логіки (порівняння, узагальнення, аналізу та синтезу).

Наукове та практичне значення результатів дослідження полягає у

тому, що основні результати дисертаційного дослідження можуть бути використані під час вивчення навчальних дисциплін «Кримінальне право України», «Кримінально-правова кваліфікація господарських кримінальних правопорушень» (як для підготовки навчально-методичного забезпечення, так і для використання як навчального матеріалу під час розгляду відповідних питань на лекціях та практичних заняттях), а також в правозастосовній та правотворчій діяльності.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій в опублікованих наукових працях. Наукові висновки та положення, які містяться у дисертації достатньо повно обнародовані у фахових публікаціях та апробовані дисертантом. Кількість та науковий рівень підготовлених та опублікованих наукових праць відповідає вимогам, які ставляться до оприлюднення результатів дисертацій. Основні результати дисертації опубліковано у трьох наукових працях, опублікованих у наукових фахових виданнях України з присвоєнням категорії «Б», та двох тезах доповідей.

Дані про відсутність текстових запозичень та порушення академічної доброчесності. Аналіз змісту дисертації не виявив текстових запозичень та інших фактів порушення академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження. Дисертація Дмитра НАЧИНЯНОГО містить положення, які викликають у рецензента зауваження та запитання, а також потребують додаткового аргументування. Під час захисту доцільно почути детальну позицію автора роботи щодо таких питань рецензента:

1) як у дисертації пов'язаний спільний розгляд двох фактично самостійних кримінальних правопорушень, передбачених статтями 203-2 та 365-3? Виходячи з назви роботи – обидва ці правопорушення посягають на порядок проведення азартних ігор чи лотерей. Натомість, виходячи з формулювань назв розділів 2 та 3 дисертації, їх підрозділів – ці правопорушення «пов'язані» з порушенням порядку проведення азартних ігор та лотерей. Це, напевно, не одне і те саме. Якщо їх не пов'язує між собою спільність об'єкта посягання, тоді що їх пов'язує аж до такого ступеня, що дисертант вирішив розглядати їх разом?

2) Пропозиція про перетворення формального складу у матеріальний із

суспільно небезпечними наслідками у виді вчинення діяння у значному розмірі, під яким пропонується розуміти дохід, що у 100 та більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, потребує, як видається, додаткової аргументації: аргументами при цьому можуть виступати відповіді на такі питання - А скільки вироків по цій статті у її формальному виразі? А скільки у матеріальному буде? Який середній розмір шкоди (прибутку, чого там) на практиці? А чому 100 нмдг? тощо.

3) У роботі запропоновано виключити статтю 356-3 із КК України з одночасним запровадженням посиленої кримінальної відповідальності за вчинення діяння, передбаченого ст. 203-2 КК України, службовою особою з використання свого службового становища. Чи то пропонується рівнозначна заміна, що є удосконаленням наявного обсягу криміналізації? Думається, що ні. У такому разі відбувається істотна зміна обсягу криміналізації, що тягне за собою потребу додаткової аргументації. Чим такий підхід буде ефективнішим? Які завдання правової регламентації він додатково дасть можливість розв'язати?

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що наведені вище критичні зауваження, рекомендації та міркування, поставлені запитання є підставою насамперед для дискусії в ході захисту. Вони свідчать про складність проблеми та дискусійний характер підходів до її вирішення та не змінюють загальну позитивну оцінку рецензованого дослідження.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Враховуючи наведене вище, можна зробити висновок, що дисертація Дмитра НАЧИНЯНОГО є самостійним, оригінальним, актуальним науковим дослідженням, в якому отримано нові науково обґрунтовані результати, що мають важливе теоретичне та практичне значення та вирішують важливу наукову проблему – розв'язання проблем кримінальної відповідальності за порушення порядку проведення азартних ігор та лотерей в Україні.

За актуальністю, новизною, достовірністю та обґрунтованістю, науково-теоретичною та практичною значущістю, кількістю та обсягом публікацій, оформленням дисертація відповідає вимогам, передбаченим наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами, внесеними

наказом Міністерства освіти і науки України від 31.05.2019 № 759) та Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 № 44, а її автор – Дмитро НАЧИНЯНИЙ – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Рецензент:

**кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач науково-дослідної
лабораторії вивчення проблем
протидії торгівлі людьми ННІ
ПФПКП Львівського державного
університету внутрішніх справ**

Олександр МАРІН